

سینا پژوهی در ایران

زهره هاشمی اردکانی

دانشجوی تحصیلات تکمیلی دانشگاه تربیت مدرس

چکیده:

یکی از ویژگیهای ملل زنده آن است که دانشمندان را گرامی می شمارند و آنان را که نامی گذاشته و گذاشته اند به نیکی یاد می کنند و در زنده نگه داشتن مآثر آنان تلاش مداوم و خستگی ناپذیر می نمایند.... مقاله سینا پژوهی در ایران برای اولین بار واژه سینا پژوهی را به عنوان یک جریان مستمر علمی - فرهنگی قلمداد می کند و ابوعلی را مولف قدیمیترین کتاب حکمت به زبان فارسی می شمارد. در مقدمه مقاله به طور خلاصه به دستاوردهای علمی ابوعلی در تاریخ دانش بشری اشاره شده است نگارنده سینا پژوهی را (معرفی شخصیت، اندیشه ...) نوعی ضرورت علمی، فرهنگی و تاریخی می شمارد... معرفی شخصیت اندیشه و اراء چنین دانشمند فرهیخته ای به لحاظ نبوغ علمی و ذوق و خلاقیت هنری و جامع الاطراف بودن شخصیت وی نوعی ضرورت علمی، فرهنگی و تاریخی می شمارد که هم در شناسایی فرهنگ اصیل و دانشمند پرور قوم ایرانی تأثیر بسزایی دارد و هم در گسترش دانش بشری کمک شایان توجهی است و چون در سالهای اخیر بنیاد شاهنامه و موسسه حافظ پژوهی و سعدی پژوهی، تأسیس شده است تأسیس بنیاد سینا پژوهی زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری را به دلایل ذیل امری لازم و اقدامی شایسته و بایسته می داند.

- ۱- بسیاری از نسخه های تألیفات ابن سینا هنوز بدست نیامده است و در صحت انتساب بعضی تألیفات وی شک و تردید وجود دارد، بنیاد سینا پژوهی با برقراری ارتباط با نهادهای فرهنگی بین المللی و کتابخانه های بزرگ جهان به عنوان مرجع رسمی و معتبر و قانونی این جریان می تواند اقدامات مؤثری در جهت دست یابی به نسخه های گوناگون آثار بوعلی و کشف و شناسایی تألیفات وی در سراسر جهان انجام دهد.
- ۲- در عرصه تحقیقات علمی، آشنا بودن محقق با مواد و زمینه های تحقیق یک نیاز اساسی و اولیه به شمار می رود، بنیاد سینا پژوهی با عنایت به خلاء موجود در زمینه فهرست دقیق از کلیه آثار مربوط به بوعلی و کافی نبودن منابع در دسترس، فهرست جامع و تفصیلی همه تألیفات و تحقیقات درباره ابن سینا را بصورت سازمان دهی شده و منظم در سایت های اطلاع رسانی، پیش روی علاقمندان سینا پژوهی قرار دهد.
- ۳- تأسیس کتابخانه تخصصی در بنیاد سینا پژوهی مجهز به ابزار الکترونی حاوی کلیه کتابها، مقاله ها و پژوهش های مرتبط با ابن سینا در ایران و سایر نقاط دنیا.
- ۴- زدودن ابهامات و شفاف سازی شخصیت ابن سینا به عنوان افتخار فرهنگ و تمدن ایرانی و نقد قضاوت های نادرستی که یا از سر نا آگاهی و یا مغرضانه در باره ابن سینا بیان شده است در این مقاله موارد مستدلی از اینگونه قضاوتها عنوان شده است.
- ۵- تشکیل همایش ها و نشست های سالیانه علمی با حضور سینا پژوهان داخل و خارج کشور، تعیین جایزه سینا پژوهی به بهترین اثر تألیفی و یا تحقیقی درباره ابن سینا.

- ۶- تلاش در جهت آگاه کردن مسئولان فرهنگی کشور و دولتها و یونسکو با فعالیتهای بنیاد و تلاش در جهت بین المللی کردن بنیاد سینا پژوهی به منظور جلب سرمایه و امکانات معنوی برای تقویت بنیاد سینا پژوهی.
- ۷- تصحیح، چاپ و انتشار آثار منتشر نشده ابن سینا و چاپ مجدد آثار برگزیده وی.
- ۸- تأسیس انجمن های جداگانه طب و فلسفه به منظور کشف دستاوردهای تجربی و علمی بوعلی.
- ۹- کوشش در جهت ترجمه آثار وی به زبانهای گوناگون دنیا.
- ۱۰- تألیف کتابهایی درباره زندگی و شرح کوشش های خستگی ناپذیر وی در راه معالجه بیماران برای کودکان و نوجوانان ایرانی که به یقین الگوپذیری از یک دانشمند ایرانی تجربه گرانبهایی برای کودکان و نوجوانان ایرانی به شمار می رود.
- این مقاله در ادامه تاریخچه سینا پژوهی در ایران را تشریح می کند و به ترتیب بزرگترین سینا پژوهان ایران در گذشته و تاریخ معاصر ایران و بزرگترین و اولین سینا پژوهان خارجی را معرفی می کند و اهم کارهای آنان را در امر سینا پژوهی بطور مستدل و علمی بیان می دارد. در ادامه مقاله، دستاوردهای دانشجویی تحقیق و پژوهش در حوزه سینا پژوهی در ایران معرفی میشود و به ترتیب قدیمی ترین و بهترین آثار پژوهشی دانشجویی معرفی می گردد. نگارنده در پایان ضمن مقایسه کارهای سینا پژوهی با شاهنامه پژوهی، فعالیت ها و تلاش های سینا پژوهی در ایران را با توجه به وسعت و غنای فکری و علمی ابن سینا ناچیز و اندک می داند و معرفی بهتر و شایسته تر چهره علمی و فرهنگی این نابغه جهان اسلام را وظیفه هر ایرانی آگاه و دوستدار علم و دانش می داند.

مقدمه :

یکی از ویژگی های ملل زنده آن است که دانشمندان را گرامی می شمارند و آنان را که نامی گذاشته و گذشته اند به نیکی یاد می کنند و در زنده نگه داشتن مآثر آنان تلاش مداوم و خستگی ناپذیر می نمایند تا جانشینان آنان از شیوه آنان درس بیاموزند و بکوشند تا دایره علم و ادب را وسعت دهند و مایه سعادت خود و تعالی مردم دیگر شوند.

نام نیک رفتگان تجلیل کن تابماند نام نیکت برقرار (سعدی)

«ابوعلی زنده جاوید است و بهترین نمونه علم و دانش ایران. ابوعلی معقول است در میان محسوسات - انسان به عقل می نازد و عقل به ابوعلی. «منور باش» عالم گفت: آزادی و ابوعلی از ایران همچو آفتاب برآمد. ایران حق دارد با ابوعلی سینا مباحث کند - اولاً از آنجا که ایرانی است، مادرش ایرانی، پدرش ایرانی و خودش ایرانی است، در ایران تولد یافت (افشنه ۹۸۰ میلادی) در ایران وفات کرد (همدان ۱۰۳۷ میلادی) و هیچوقت قدم از مملکت ایران بیرون نهد و ثانیاً از آنجا که نابغه ای است و اگر نابغه نمی بود در سن ده سالگی از جمیع علوم و ادب از صرف و نحو و بیان و معانی و لغت و تفسیر کلام الله فارغ نمی شد.» (پروفسور هادی حسن از هند)

ابوعلی سینا یکی از بزرگترین مردان نامی جهان است. مردی که ده قرن تمام زمان وی را از عصر ما دور می سازد، ولی علی رغم زمان، جهانیان هنوز در برابر تفکر عظیم و نیروی جاودانه اندیشه و خلاقیتش سر تجلیل و تکریم فرود می آورند. این متفکر دانشمند، طبیب، طبیعت شناس و فیلسوف کبیر بزرگترین شخصیت علمی شرق و اسلام است که از هزار سال به این طرف مقام رهبری و استادی او در دانشگاههای شرق و غرب مسلم شده است. وی در همه علوم عصر خویش جامع و سرآمد بود و همه رشته های علوم را از برکت معلومات وسیع خود غنی کرد. اثر او بنام «القانون فی الطب» و آثار دیگرش نه تنها مجموعه معلومات پزشکی خود مؤلف، بلکه تمام علوم پزشکی ایران و آسیای میانه و دایره المعارفی است که مدت شش قرن در

کشورهای شرق و غرب شهرتی بسزا داشت. او نخستین کسی است که از روی عمد و نه برحسب اتفاق درباره تعلیم و تربیت کودکان سخن گفته است.^۱

وی مؤلف قدیمی ترین کتاب حکمت به زبان پارسی است. او با تألیف کتابهای بسیار پارسی، فرهنگ لغات فارسی را غنی و ارجمند ساخت و با وضع اصطلاحات دقیق، زبان پارسی را شایسته ادای مفاهیم علمی کرد.^۲

ابن سینا از بزرگان علمای موسیقی و مشاهیر موسیقی دانان زمان خود بود و مباحث اصلی موسیقی را با نهایت دقت شرح نمود. این مرد بزرگ بالغ بر دویست جلد کتاب و رساله از خود به جای گذاشت که به زبانهای گوناگون جهان لاتینی، انگلیسی و آلمانی وارد و ترجمه شده است و سالها در دانشگاههای اروپا تا اواسط قرن نوزدهم و در بغضی از دانشگاههای مشرق زمین تا امروز هم جز برنامه درسی دانشجویان است. آثاری که جای کتب ارسطو را گرفت و در سرتاسر عالم شهرتی بسزا پیدا کرد. مرد راسخ العقیده ای که فلسفه یونانی را با معارف دینی تطبیق کرد و با الفاظ ساده معانی بسیاری را بیان نموده. او یکی از قدیمی ترین فرهنگ نویسان ایرانی است.^۳

به یقین معرفی شخصیت، اندیشه و آرا چنین دانشمند فرهیخته ای که نه تنها از نبوغ علمی بلکه از ذوق و خلاقیت هنری نیز برخوردار بوده است و مردی به تمام معنا جامع الاطراف؛ هم در شناسایی فرهنگ اصیل و دانشمند پرور قوم ایرانی تأثیر بسزایی دارد و هم در گسترش دانش بشری کمک شایان توجهی است. تاریخ ایران همواره مشحون از چنین انسانهای نوآور و لایقی است که تلاش در جهت معرفی این چهره های برجسته همواره باید به عنوان یک جریان مستمر علمی - فرهنگی ادامه داشته باشد. خوشبختانه کارهای بسیار خوبی در حیطه پاسداشت ادیبان

۱- جشن نامه، ص ۱۵۰

۲- طبق تحقیقات آقای دکتر معین ابوعلی سینا در بخش های الهی، منطق و طبیعی دانشنامه حدود ۱۰۰۰ اصطلاح برجسته فارسی یا مرکب فارسی - عربی را وضع کرده است که بعضی از این لغات نخستین بار در آثار ابن سینا آمده و در کتابهای مولفان پیش از او دیده نمی شود، از قبیل علم زیرین، علم فرهنگ، علم میانگین، کارکنش، ماندگی، هستی ده (جشن نامه، مقاله دکتر معین، ص ۴۲-۳۹۰۹)

۳- در تکه ای که ابوعبید جوزجانی بر شرح حال شیخ از بان خود نوشته، آمده است: «شیخ کتابی در لغت گرد آورد و آن را لسان العرب نامید و در لغت مانند آن کتاب پاکنویس نشد تا اینکه وی در گذشت و پیش نویس آن ماند که کسی از ترتیب آن سر در نیآورد.»

ایرانی در سالهای اخیر صورت گرفته است. تأسیس بنیاد شاهنامه، تأسیس مؤسسه حافظ پژوهی و سعدی شناسی گامهای مؤثری است که در سالهای اخیر برای شناخت هر چه بیشتر خدمات و آثار این بزرگان برداشته شده است. برای تبیین ابعاد مختلف شخصیت ابن سینا و شناخت فراز و فرودها و نقاط عطف کارهای وی و نیز چگونگی تأثیر پذیری و تأثیر گذاری ابن سینا در تغییر و تحولات علمی، اجتماعی و سیاسی تحلیل و نقد تحقیقات انجام شده، تأسیس بنیاد سینا پژوهی در ایران را برای استمرار و زنده نگه داشتن جریان علمی پویا پرنشاطی که با ابن سینا و ابوریحان در تاریخ با عظمت ایران آغاز شده و دامنه تأثیرات آن تا عصر حاضر ادامه یافته است لازم و ضروری می نماید، ابن سینا در حوزه علم و فرهنگ ایران یک تأثیر کلی، عمیق و پایدار داشته و فضایی ایرانی همواره از معارف ابن سینا بهره گرفته و همگی خوشه چین خرمن دانش و معرفت وی بوده اند. ابن سینا نه تنها در حوزه دانش ایران بلکه بر دانش سایر ملل نیز مؤثر بوده و این تأثیر نتیجه ترجمه هایی بوده که مستشرقان از آثار ابن سینا به عمل آورده اند. تأسیس بنیاد سینا پژوهی در شهر همدان و در کنار مقبره ابن فیلسوف مشرق زمین، به دلایل ذیل دارای اهمیت و اقدامی شایسته و بایسته است.

(۱) ابن سینا یک شخصیت جامع الاطراف است، او در همه علوم کهن دارای تألیفهای بسیاری است و بیشتر آنها کتابهایی است که در همه جهان بهترین کتاب آن فن به شمار رفته اند و در هر موردی ارای او را معتبرترین آرا شمرده اند. به همین دلیل بر کتابهای او شرحها و تعلیقات بسیاری نوشته اند. اما هنوز در بسیار از تألیفات مطالب تازه ای هست که درباه آنها بحث نشده است. بسیاری از نسخه ها و کتابهای وی هنوز بدست نیامده و در صحت انتساب بسیاری از این تألیفات شک و تردید وجود دارد. دانشمند محترم جناب آقای سعید نفیسی در کتاب پورسینا به ۴۵۳ اثر تألیفی ابن سینا اشاره کرده است که تنها نسخه ۱۵۲ اثر وی موجود است و از بقیه آثار وی - که از او مانده و یا به او منسوب است - نسخه ای بدست نیامده است. بدیهی است تحقیق و پژوهش درباره صحت انتساب نسخه ها و کوشش در جهت بدست آوردن نسخه های آثار وی یک نیاز اساسی و اولیه به شمار می رود. بنیاد سینا پژوهی با برقراری ارتباط با نهادهای فرهنگی بین المللی و کتابخانه های بزرگ جهان به عنوان مرجع رسمی و معتبر و

قانونی این جریان می تواند اقدامات مؤثری در جهت دستیابی به نسخه های گوناگون آثار ابوعلی سینا و کشف و شناسایی تألیفات وی در سراسر جهان انجام دهد. شایسته است بخاطر کفه سنگین بعد علمی ابوعلی سینا ، تأسیس بنیاد سینا پژوهی باید زیر نظر وزارت علوم ، تحقیقات و فن آوری انجام پذیرد تا خیال محققان و پژوهندگان آثار ابوعلی از بابت هزینه های انجام چنین تلاشهای علمی آسوده باشد.

۲) در عرصه تحقیقات علمی ، آشنا بودن محقق با مواد وزمینه های تحقیق یک نیاز اساسی و اولیه به شمار می رود . این آشنایی مستلزم آن است که پژوهشگران فهرست تفصیلی از کلیه آثار معتبر مربوط را همراه با نقد و تحلیل موضوعی تحقیقات در اختیار داشته باشند تا با دیدی باز و نگرشی دقیق دست به قلم برده و با پرهیز از بازگویی و بازنویسی آنچه که متقدمان ارائه کرده اند بر غنای تحقیقات خود بیفزایند . با عنایت به خلاء موجود در این زمینه و کافی نبودن منابع در دسترس ، بنیاد سینا پژوهی می تواند فهرست جامع و تفصیلی همه تألیفات و تحقیقات درباره ابن سینا را به صورت سازمان دهی شده و منظم در سایتهای اطلاع رسانی خود ، پیش روی علاقمندان ابن سینا قرار دهد و بدین ترتیب این نیاز نخستین و ضروری در امر سینا پژوهی را بر آورده سازد.

۳) تأسیس کتابخانه تخصصی در بنیاد سینا پژوهی مجهز به ابزار الکترونی چون رایانه با سایتهای گوناگون اطلاع رسانی نقش مؤثری در شناخت هر چه بهتر این دانشمند نژاده ایرانی است . فراهم آوردن کلیه کتابها، پایان نامه ها و مقالات و پژوهش هایی که در ایران و سایر نقاط دنیا درباره ابن سینا انجام گرفته است به همراه تألیفات ابن سینا و نگهداری آنها در کتابخانه تخصصی به گونه ای که هر فردی در هر نقطه از دنیا بتواند از طریق اینترنت به اطلاعات مورد نظر خود دست یابد و مراجعه حضوری به اصل کتاب و نسخه مورد نظر دسترسی پیدا کند.

۴) زدودن ابهامات و شفاف سازی شخصیت ابن سینا به عنوان افتخار فرهنگ و تمدن ایرانی و نقد قضاوت های نادرستی که یا از ناآگاهی و یا مغرضانه درباره ابن سینا بیان شده است . به عنوان مثال برخی محققان ابوعلی را دانشمند خودپسندی می دانند که بی همتایی ، وی را گرفتار (رعونت) کرده است . «باید گفت : بی همتا بودن ابوعلی در دانش های مختلف وی را گرفتار

اندکی (رعونت) کرده تا سرگذشت خود را طوری بیان دارد که ثابت شود او در جوانی از صحبت استادی اهل و توانا برخوردار نشده و آنچه می داند همه را به تنهایی از کتاب و نیروی تفکر بازیافته است. مثلاً حساب هند را از مردی سبزی فروش آموخته! یا ابوعبدالله ناتلی هنگام تدریس و تعلیم و فلسفه و ریاضیات به او در کار خویش فرو ماند و از منطق جز ظاهر آن نمی دانست و خودستایی هایی از این قبیل...^۱ در حالی که اگر منصفانه به آثار وی نگاه کنیم و با دیدی ژرف و نگرشی عمیق به گفته های وی بیندیشیم ابوعلی سینا را برتر از چنین عقیده هایی می یابیم، او مرد فروتنی است که تنها از نبوغ خویش شگفت زده شده است و گاهی این شگفت زدگی او را به بیان چنین تعریف هایی از خویش واداشته است. پاسخ چنین استنباطهایی از اخلاق و سکنات ابن سینا در بررسی عالمانه آثار دیگر او به خوبی توسط خود ابن سینا بیان شده است وی در پیشگفتار رساله اضحویه، خوی حق شناسی و کمال تواضع خویش را در پیشگاه استادش با بیان روشن و دقیق اظهار داشته است. «این رساله ای است از شیخ رئیس ابن سینا در امر معاد که برای ابوبکر بن محمد، نوشته و نام اضحویه بر آن نهاده است؛ و گوید: خدای بزرگ انوار دانش را در دو جهان نثار روان شیخ الامین^۲ بگرداند و جانش را از آلودگی های طبیعت پاکیزه فرماید. عمری آنچنان دراز دهدش که برای رسیدن به سعادت حقیقی بسنده باشد و چون به کاری از کارهای هر دو سرای روی آورد، یا از آن پرهیز کند، کامیاب گردد و خدای مرا یاری دهد تا حقوق نیکیهای فراوانش را تلافی کنم و حق تعلیم وی را به گونه ای نیکوتر و سزاوارتر بگذارم این حق شناسی به پاس بهره هایی است که مرا از دانش او نصیب شده است. سزاوارترین و شایسته ترین سپاس آن است که از وی به نیکی یاد کنم و درود فراوان نثارش نمایم. امید آن که استاد- که خدا سعادتش را پایدار گرداند- اگر از این شاگرد لغزشی دیده، به آیین همیشگی

۱- سینا بوعلی، رساله اضحویع، مترجم نامعلوم، با تصحیح و مقدمه حسین خدیج جم، موسسه اطلاعات، چاپ دوم، ۱۳۶۴، پیشگفتار، ص ۱۵.

۲- ابن سینا در مقدمه آن رساله روی سخنش با شخصی است که «شیخ الامین» لقب دارد و کینه او «ابوبکر» و نام پدرش «محمد» است، ولی از اسم اول وی نام به میان نیاوده است. اما به استثنای نوشته ابن سینا در رساله سرگذشت، و مقدمه های رساله اضحویه و نیروزیه و گفته سمعانی در کتاب «النصاب» شاید بتوان شواهدی به دست آورد تا مسلم شود که این «شیخ الامین» همان ابوبکر احمد بن محمد برقی است.»

و مقتضای کرم خویش نادیده انگارد.»^۱ در مقدمه کتاب حدود یا تعریفات ابوعلی سینا در چگونگی کار خویش بیان می دارد «اما بعد دوستانم از من در خواستند تا تعریف و چیزهایی را که مورد خواهش آنهاست، برای ایشان املاکنم ولی من از این کار تن زدم و چون می دانستم که تعریف، چه به «حد» و چه به «رسم» برای انسان سخت دشوار است و آن کس که با جرأت و اطمینان خاطر به این کار مبادرت می ورزد سزاوار باشد که به علت نادانی به «حد» و «رسم» های فاسد برسد. این امر آنان را باز نداشت، بلکه اصرار بسیار کردند تا به یاری آنها برخیزم و فراتر از این پیشنهاد کردند تا در تعریفات لغزشگاهها را به آنان بنمایم اینک با اقرار به نارسایی خود و وصول حقیقتی که از من در خواست می کنند، به خصوص به ارتجال و بی هیچ تمهید به یاری ایشان می آیم، جز اینکه (در انجام این مهم) از خدای خردبخش یاری می جویم و آنچه را به خاطر می رسد به صورت یادآوری می نگارم تا وقتی که سخن درست و اصلاح کننده ای برای برخی از یارانم پدید آید بر آن بیفزایم و پیش از هر چیز، دشواری این صنعت را به یاری خدای توفیق دهنده باز می نمایم.»^۲ با وجود چنین مدارک مستند و مستدلی چگونه باور کنیم که استاد ما، شیخ ابوعلی سینا دچار کبر و رعونت بوده است، بدیهی است اظهار مطالب سلیقه ای و قضاوت های نادرست درباره چنین عالمان سخت کوشی چهره آنان را خدشه دار می سازد.

بنیاد سینا پژوهی با کمک محققان و پژوهشگران راستین، با بررسی ابعاد مختلف شخصیت علمی و تحلیل و نقد شرایط اجتماعی و سیاسی دوران زندگی وی، از رواج و بسط و نقل اندیشه ها و قضاوت های نادرست درباره ابن سینا جلوگیری می کند.

۵) تشکیل همایش ها و نشست های سالیانه علمی با حضور دانشمندان، فرهیختگان و اندیشمندان و همه سینا پژوهان داخل و خارج کشور در بنیاد سینا پژوهی و تشویق و تربیت مؤلفان و محققان برای تحقیق در حوزه سینا پژوهی، تعیین جایزه سینا پژوهی به بهترین اثر تألیفی و یا تحقیقی درباره ابن سینا.

۶) تلاش در جهت آگاه کردن مسئولان فرهنگی کشور و دولتها با فعالیت های بنیاد به منظور جلب سرمایه و امکانات مادی و معنوی برای تقویت بنیاد سینا پژوهی.

۱- ابوعلی سینا، ساله اضحویه با تصحیح و مقدمه حسین خدیوچم، چاپ دوم، ۱۳۶۴، مؤسسه اطلاعات

۲- ابن سینا، حدود یا تعریفات، ترجمه محمد مهدی فولادوند، ص ۱۴

۷) تصحیح ، چاپ و انتشارات آثار منتشر نشده ابن سینا و چاپ مجدد آثار برگزیده وی در کاغذها مرغوب و با کیفیت مطلوب .

۸) تأسیس انجمن های جداگانه طب و فلسفه برای بررسی ، عقاید پزشکی و فلسفی ابوعلی سینا در بنیاد سینا پژوهی و انطباق آنها با نظریات علمی جدید به منظور کشف هر چه بهتر دستاوردها و کوشش های خستگی ناپذیر علمی ابن سینا و استفاده علمی تر از تحقیقات تجربی و فردی وی .

۹) کوشش در جهت ترجمه آثار فارسی و عربی ابن سینا به زبان های گوناگون که گام مؤثری در شناساندن افکار و عقاید و کشفیات وی به جهانیان است.

۱۰) تألیف کتابهایی درباره زندگی و شرح کوششهای خستگی ناپذیر و شبانه روزی وی در راه معالجه بیماران و بیان نبوغ و درایت وی در علم اندوزی و کسب دانش ، برای کودکان و نوجوانان . مطالعه اینگونه کتاب ها شبیه ملاقات و معاشرت با افراد موفق است با مطالعه این گونه کتابها نوجوانان در می یابند که افراد موفق در وطول زندگی با چه مشکلاتی مواجه شده اند و چگونه با آنها برخورد کرده اند و چطور با پشتکار و اعتماد به نفس فراوان ، به موفقیت های بزرگ نائل شده اند . به یقین الگو پذیری از یک دانشمند ایرانی تجربه گرانبهتری را برای کودکان فراهم می آورد و عزت نفس آنان را تعالی می بخشد .

تاریخچه سینا پژوهی در ایران

شهرت ابن سینا در زمان حیات وی به گونه ای بود که عقاید و افکار وی آشکارا بیان می شد. وی از بحث و تبادل علمی نمی هراسید و در مجامع و محافل علمی ، افکار خویش را بیان می نمود از این روست که بزودی اندیشه های وی در همه جا رایج شد. در خلال قرن های متمادی سینا پژوهان بسیاری درصدد کشف و شناخت و تصحیح و ترجمه آثار وی برآمده اند که حاصل دسترنج آنها ساله ها کتابهای متعددی است که امروزه در کتابخانه های بزرگ دنیا مضبوط و محفوظ است. به عنوان مثال تا کنون بیش از سی شرح بر کتاب قانون ابن سینا نوشته شده است که قدیمی ترین آن «شرح علی رضوان» متوفی در سال ۴۶۰ و شرح امام فخر رازی است.^۱

اولین سینا پژوه تاریخ همانا «ابوعبیدالله الواحد گوزگانی» شاگرد و مصاحب معروف وی است وی در حدود ۴۰۳ به خدمت شیخ پیوست و تا پایان حیات استاد در خدمت وی بود و بسیاری از

۱- نفیسی ، سعید پورسینا ، ص ۲۱.

تألیفات استاد را گرد کرد و سرگذشت ابن سینا را هم از زبان ابن سینا و از حوادث سال ۴۰۳ به بعد از مشاهدات خویش به رشته تحریر در آورد. این رساله به نام های «رساله سرگذشت» یا «سیره» یا «مناقب» شیخ الرئیس ابوعلی سینا معروف شده است که در طول قرنهای همه کسانی که در شرق و غرب برای ابن سینا زندگی نامه نوشته اند، سند و مأخذ شد اصل آن بارها در ایران و خارج ایران مستقل یا ضمیمه دیگر کتابها - به چاپ رسیده است. این رساله تا کنون بارها به فارسی نیز ترجمه شده است. در مقدمه بخش ریاضی دانشنامه چنین آمده «چنین گوید خواجه بزرگوار عبدالواحد محمد جوزجانی که آنگاه که من به خدمت خواجه ردیس - قدس الله روحه - بودم حریص بودم بر جمع کردن تصانیف او و بدست آوردن آن، زیرا که خواجه رئیس راعادت چنان بود که آنچه تصنیف کردی بدان کس دادی که از او خواسته بودی و از بهر خویش نسخه نگرفتی»^۱

به گواهی فهرست مصنفات ابن سینا، از متن رساله سرگذشت، نسخه های خطی فراوان در کتابخانه های شرق و غرب برجای مانده است. علاوه بر این نسخه های مستقل، بیهقی در «تمه صوان الحکمه» و قفطی در «تاریخ الحکما» و ابن ابی اصیبعه در «عیون النبء» و شهر زوری در «نزهة الارواح» و ابن خلکان در «وفیات الاعیان» و دیگران؛ تمام یا گلیچینی از این ساله را نقل کرده اند.^۲

اولین سینا پژوهان خارجی ژرارنامی از مردم قریمون^۳ قانون ابن سینا را در پایان قرن دوازدهم به زبان لاتین ترجمه کرده است. همچنین د. گوند یسالوی شروح وی را در مقالات نفس و السما و العالم و طبیعیات و مابعد الطبیعه و اون دیت یهودی رساله تحلیلی «ارغنون» وی را به زبان لاتین ترجمه کرده اند و بدین گونه در آغاز قرن دوازدهم میلادی مهم ترین آثار فلسفی او در اروپا انتشار یافته بود و همه آنها در پایان قرن پانزدهم میلادی در ونیز «بندقیه» چاپ شده است و از آن پس نام او در سراسر اروپا پیچید.

۱- جشن نامه ابن سینا، جلد دوم، چاپ انجمن آثار ملی، تهران، ۱۳۳۴، ص ۳۵۴.

۲- ابوعلی سینا، رساله اضحویه، با تصحیح و مقدمه حسین خدیوچم چاپ دوم، ۱۳۶۴، ص ۱۷.

۳- پوسینا، ص ۷.

از دیگر سینا پژوهان خارجی ، محمد کاظم الطریحی مؤلف کتاب ابن سینا را می توان نام برد که کتاب وی در نجف در سال ۱۳۲۷ شمسی به چاپ رسیده است. همچنین «تاریخ ابوعلی سینا» از حسین قاسم اف که در باکو در سال ۱۹۱۴ میلادی به چاپ رسیده است. کتاب «من افلاطون الی ابن سینا» که توسط دکتور جمیل صلیبان نوشته شده و در سال ۱۹۵۱ به چاپ رسیده است.^۱

بزرگترین سینا پژوه تاریخ معاصر ایران دانشمند جلیل القدر جناب آقای سعید نفیسی^۲ است که سالهای ارزشمند عمرش را وقف تألیفات متعدد علمی از جمله سینا پژوهی کرد. اهم کارهای وی در حوزه سینا پژوهی عبارتند از :

(۱) تألیف کتاب ارزشمند پورسینا که در سال ۱۳۳۳ توسط انتشارات «در ره دانش» درد تهران چاپ و منتشر شده است .

این کتاب حاوی اطلاعات بسیار گرانبها و جامعی درباره ابن سینا است . در این کتاب - که در بردارنده همه ابعاد زندگی علمی ، اجتماعی و سیاسی ابن سیناست - درباره احوال ابن سینا ، مقام علمی او در جهان ، معالجات ، اوضاع سیاسی و اجتماعی زمان وی و خوی و اندیشه و ذکر ابن سینا در شعر فارسی نکات بسیار دقیق و ظریفی بیان شده است و انصاف که دایره المعارف سینا پژوهی اولین بار به خامه توانای ایشان بنا شده و الحق که تا حدود زیادی حق مطلب را ادا نموده اند.

(۲) رئیس کمیته بین الملل هزاره ابن سینا که نقطه عطف تاریخ سینا پژوهی معاصر در ایران بود که در اردیبهشت ماه سال ۱۳۳۳ به مدت یک هفته در تهران برگزار شد. کمیته ملی هزاره ابن

۱- پوسینا ، ص ۲۲۴

۲- سعید نفیسی ۱۳۴۵ - ۱۲۷۴ نویسنده و محقق ایرانی ، پس از پایان تحصیلات متوسطه برای دامه تحصیل به اروپا رفت و در راه بازگشت به ایران نخست به تدریس زبان فرانسه در دبیرستانهای تهران پرداخت و سپس در وزارت فلاحت و تجارت و قواعد عامه به کار مشغول شد . پس از تأسیس دانشگاه تهران ، به این دانشگاه منتقل و به تدریس زبان و ادبیات فارسی مشغول شد. از مهمترین آثار او تصنیف آتشیهای نهفته ، آخرین یادگار نادرشاه ، ماه نخشب و ترجمه ایلید و اودیسه و تصحیح تاریخ بیهقی ، دیوان انوری و رباعیات بابا افضل کاشانی است. وی در زمینه تحقیق در ادبیات ایران کتابهای زیر را تألیف کرده است: احوال و اشعار رودکی ۳ جلد ، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی ۲ جلد و از کارهای مهم دیگر او تألیف فرهنگ فرانسه - فارسی ۲ جلد می باشد .

سینا کارهای بسیار زیادی برای گرامی داشت و تجلیل از ابن سینا انجام داد. برگزاری نمایشگاه از زندگی و آثار ابن سینا، انتشار و تمبر و کارت به یادگار این هفته در میان مردم و انجام سخنرانی ها و مراسمات مختلف در نقاط مختلف ایران در این مدت مهمترین روزنامه های ایران مانند اطلاعات و کیهان مقالات بسیاری درباره ابن سینا به چاپ رساندند و در کشورهای مختلف چون ترکیه، افغانستان، ایتالیا، فرانسه، مصر و عراق، کانادا و انگلستان، نشست های مشابهی برگزار شد. انجمن آثار ملی در ایران نیز در این کار سهیم بود. انتشار تصویر ابن سینا و تمبرهای یادگار وی و تأسیس کتابخانه ای بنام ابن سینا در شهر همدان و ساختن مجسمه ای از او انتشار کتابها و رساله های وی از جمله کارهای انجمن ملی در آن سال به شمار می آیند.

۳) ترجمه جشن نامه ابن سینا به زبان فرانسه که حاوی مقالات متعدد علمی - پژوهشی درباره ابن سینا است.^۱

دکتر ذبیح اله صفا نیز گام مؤثری در زمینه سینا پژوهی در تاریخ معاصر ایران برداشته است. وی شرح جریانات کنگره ابن سینا و جشن هزاره او را که از اول تا دهم اردیبهشت ماه سال ۱۳۳۳ در تهران و همدان برگزار شده است با تمام نطقهای رسمی، به انضمام شرح احوال دانشمندانی که در کنگره شرکت کرده اند را در ۴ جلد منتشر کرده است که شامل همه سخنرانی های علمی دانشمندان جهان درباره احوال و آثار، آرا و عقاید و اهمیت و عصر ابن سینا است که منبع سرشار اطلاع و تحقیق ژرف درباره این دانشمند شهیر است. از دیگر سینا پژوهان ایرانی می توان، دکتر محمد معین، دکتر احسان یار شاطر، محمد مهدی فولادوند، دکتر یحیی قریب، حسین خدیو جم، دکتر سید صادق گوهرین، آقای دکتر غلامحسین صدیقی، دکتر موسی عمید، دکتر محمود نجم آبادی، سید محمد مشکات، دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی^۲ و بسیاری دیگر از سینا پژوهان فارسی زبان^۳ که آثار موجود ابن سینا را شرح و تصحیح کرده اند و با انجام

۱- نشر انجمن آثار ملی، تاریخ انتشار ۱۳۳۱.

۲- آثار مربوط به سینا پژوهی استادان نامبرده شده توسط انجمن آثار ملی به سال ۱۳۳۴-۱۳۰۴ به چاپ رسیده است.

۳- از دیگر سینا پژوهان، آقای محمد تقی دانش پژوه، احمد سهیلی، جلال الدین همایی، محمد علی حکیم الهی فریدنی، احمد صادق حسین واعظ زاده، رحیم زاده صفوی، ایرج افشار، علی اصغر حکمت، دکتر قاسم غنی که آثار ایشان درباره ابن سینا در کتاب «پورسینا» ذکر شده است.

تحقیق و تفحص درباره کارهای ابن سینا، آثار وی را قابل استفاده مطلوب نموده اند. در راستای پژوهش های دانشجویی تا کنون ۴۵ پایان نامه کارشناسی ارشد و دکترا در دانشگاه های دولتی ایران درباره ابن سینا انجام پذیرفته است^۴ که ۹ پایان نامه دکتری و بقیه ماحصل تلاش دانشجویان کارشناسی ارشد در حوزه سینا پژوهی می باشد. قدیمی ترین پایان نامه را آقای سید عنایت اله سلامی درباره «نظرات بوعلی و سایر پزشکان دیرین ایران» به راهنمایی استاد تیمور توکلی در سال ۱۳۳۱ ارائه نموده اند.

اما جالب ترین و تخصصی ترین پایان نامه در حوزه سینا پژوهی پایان نامه آقای دکتر اکبر رضوانی است که به راهنمایی استاد تیمور توکلی درباره «ابوعلی سینا، افکار و عقاید او و تحقیق در آثار و سبک نگارش و اصطلاحات وی» نوشته شده است. دانشگاه تربیت مدرس فعالترین دانشگاه ایران در حوزه سینا پژوهی بوده که بیش از سیزده پایان نامه در این دانشگاه درباره موضوعات مختلف مربوط به ابن سینا توسط دانشجویان انجام پذیرفته است.^۵

این فعالیت ها و تلاشها اگر چه در حوزه سینا پژوهی بسیار مهم و ارزنده تلقی می شوند اما با توجه به وسعت و غنای فکری و علمی ابن سینا ناچیز و اندک محسوب می شوند. از سال ۱۳۷۱ تا ۸۱ حدود ۷۴۷ مقاله فردوسی و شاهنامه در نشریات مختلف ایران به چاپ رسیده است در حالیکه درباره ابن سینا تا کنون تنها کمتر از بیست مقاله در این فاصله زمانی به چاپ رسیده است.^۱

با عنایت به خلاء موجود در زمینه سینا پژوهی در ایران وظیفه سنگینی که باید به طور دقیق و با تلاشهای علمی و تحقیقی فراوان انجام پذیرد همانا زنده نگه داشتن نور تابنده و پرفروغ چراغ دانش این دانشمند بزرگ جهان اسلام است. برای تحقق این هدف، سینا پژوهان کشور ما یابد متن های قابل اعتماد و مطمئن نسخه های تألیفات ابن سینا را با دیدی عالمانه تصحیح کنند و در اختیار فرهنگ دوستان ایرانی وانیرانی قرار دهند. دانشجویان ما باید با دیدی نو به آثار و

۴- وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

۵- در دانشگاه تهران نیز پایان نامه های خوبی درباره ابن سینا انجام پذیرفته اما با توجه به حدید الانتاسیس بودن دانشگاه تربیت مدرس (سال تأسیس ۱۳۶۱) آمار خوبی برای این دانشگاه محسوب می شود.

افکار ابن سینا بنگرند و از انوار بیکران فکر و اندیشه این نابغه توانمند ایرانی بهره مند شوند و با تحقیقات جدی و موثر - که تلاش فراوانی را طلب می کند - مردم دنیا را از دستاوردهای علمی و تجربی وی آگاه سازند و همه مردم ما بکوشند مفاخر و مآثر خویش را گرامی بدانند تا همواره چهره خستگی ناپذیر و همت بی نظیر دانایان ایرانی بر تارک قله دانش و فرهنگ جهان بدرخشد و آثار بارز و برجسته و فراگیر فرهیختگان و خردمندان و دانشمندان ایرانی سند افتخار و پرچم شکوه و غرور ملی هر ایرانی باشد. در راستای تحقق این آرزو، سینا پژوهی به عنوان یک جریان مستمر علمی - فرهنگی همواره در بین دوستداران علم و دانایی، امید بخش کشف راستی و درستی سرگذشت دانشی مردی فهیم و حاکی از اطمینان به حقیقت انسان بزرگی است که از خلال پژوهش ها، تلاش ها و تکاپوی نسل های حال و آینده، ابعاد گوناگون دستاوردهای علمی وی به منصفه ظهور می رسد.

فهرست مآخذ و منابع :

- ۱- دایره المعارف بزرگ اسلام، ذیل کلمه ابن سینا
- ۲- نفیسی، سعید، پورسینا، تهران، راه دانش، چاپ اول، ۱۳۳۳
- ۳- صفا، ذبیح اله، تاریخ ادبیات ایران، تهران، ققنوس، چاپ چهاردهم، ۱۳۷۴
- ۴- صفا، ذبیح اله، جشن نامه ابن سینا، انتشارات انجمن آثار ملی، تهران ۱۳۳۴
- ۵- ابن سینا، حدود یا تعریفات، ترجمه محمد مهدی فولادوند، تهران، چاپ اول
- ۶- ابوعلی سینا، رساله اضحویه، مترجم نامعلوم، با تصحیح و مقدمه حسین خدیوچم، چاپ دوم، موسسه اطلاعات، ۱۳۶۴
- ۷- لغت نامه دهخدا
- ۸- پنج رساله فارسی و عربی از ابن سینا، تصحیح دکتر احسان یارشاطر، انمن آثار ملی، تهران، ۱۳۳۲
- ۹- حورایی، مجتبی، اعتماد به نفس در ده روز، انتشارات دکلمه گران، تهران، چاپ بیست دوم، ۱۳۸۲
- ۱۰- طاهری، محمد، پایان نامه دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۳۸۰
- ۱۱- دایره المعارف فارسی، شرکت سهامی کتابهای جیبی وابسته به موسسه انتشاراتی امیرکبیر، ۱۳۷۴.